

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه تجارت – کتاب سوم – تجارت و مقررات حاکم بر آن»

مقدمه

لایحه تجارت که سابقه طرح و بررسی آن در مجلس شورای اسلامی به مجلس هفتم برمی‌گردد در حال به سرانجام رسیدن است. با توجه به حجم بالای لایحه تجارت تصمیم کمیسیون قضایی و حقوقی بر آن شد که لایحه مذکور برای بررسی بهتر در صحن علنی مجلس در قالب چند کتاب مجزا ارائه شود، تاکنون کتاب‌های اول و دوم این لایحه مشتمل بر ۴۵۶ ماده در مجلس بررسی و تصویب شده است. اینک مصوبه کمیسیون قضایی و حقوقی در خصوص کتاب سوم این لایحه با عنوان «تجارت و مقررات حاکم بر آن» تقدیم صحن مجلس شده است. در این گزارش به بررسی این کتاب از لایحه تجارت می‌پردازیم.

مخصوص صحن علنی

مشخصات لایحه

دوره دهم – سال چهارم

شماره ثبت:

۱۶

شماره چاپ:

۸۵۲

تاریخ چاپ:

۱۳۹۹/۲/۱۷

معاونت پژوهش‌های

سیاسی – حقوقی

دفتر مطالعات

حقوقی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۴۰۱۶۷۱۸-۴

تاریخ انتشار:

۱۳۹۹/۲/۲۲

بررسی مصوبه کمیسیون

مصوبه کمیسیون قضایی و حقوقی در خصوص کتاب سوم لایحه تجارت مشتمل بر ۳۴ ماده است. این کتاب شامل سه فصل تعریف تاجر، حقوق و تکالیف تاجر و دادگاه تجارت است. این کتاب تحولات مهم و تأثیرگذاری در حوزه حقوق تجارت ایجاد می‌کند. مهمترین تحولات و نوآوری‌های کتاب سوم لایحه تجارت به شرح زیر است:

۱. **تعریف تاجر بر مبنای تئوری شخصی:** طبق ماده (۴۵۷) مصوبه کمیسیون، «تاجر شخصی است که نام خود را در دفتر ثبت تجاری مطابق مقررات مربوط ثبت کرده باشد». بر این اساس صرفاً اشخاصی تاجر شمرده شده و از مزایای معین شده برای تاجر برخوردار خواهند شد که نام خود را طبق مقررات مربوط ثبت کرده باشند. این در حالی است که طبق ماده (۱) قانون تجارت کنونی تاجر کسی است که شغل معمولی خود را یکی از فعالیت‌های تجاری موضوع ماده (۲) قانون مذکور قرار دهد. این تحول به لحاظ تئوریک و نیز به لحاظ عملی تحول مهمی بوده و زمینه شناسایی شفاف تاجر و نیز تشکیل دادگاه اختصاصی برای تاجر را فراهم می‌آورد.

۲. **الکترونیک شدن کلیه فرآیندهای مربوط به ثبت تاجر و آگهی اطلاعات مربوط به آنان:** طبق ماده (۴۵۹) مصوبه، «سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلف است کلیه فرآیندها و مراحل ثبت نام متقاضیان را به صورت الکترونیک انجام دهد و اطلاعات دفتر ثبت تجاری را به صورت روزآمد نگهداری کند». به این ترتیب کلیه فرآیندهای مربوط به ثبت نام تاجر در دفتر ثبت تجاری و نیز نگهداری و آگهی اطلاعات مربوط به آنان در روزنامه رسمی به صورت الکترونیک خواهد بود. همچنین این سامانه به صورت هوشمند و روزآمد فهرست تاجران را نگهداری می‌کند و با سایر سامانه‌های مربوط به طور هوشمند در ارتباط خواهد بود.

۳. **الکترونیک شدن دفاتر تاجر:** براساس ماده (۴۶۶) مصوبه «تاجر مکلف به داشتن دفتر روزنامه، دفتر ثبت مکاتبات و صورت‌های مالی سالانه است که باید مطابق مقررات این قانون و براساس استانداردهای حسابداری تنظیم شوند». همچنین براساس ماده (۴۷۲) مصوبه مذکور «دفتر روزنامه و صورت‌های مالی سالانه تاجر باید به‌طور متمرکز و به‌صورت الکترونیک در سامانه‌ای که به این منظور به‌وسیله دولت ایجاد می‌شود تنظیم شوند و تنظیم آنها خارج از سامانه مذکور در حکم عدم تنظیم است». شایان ذکر است براساس ماده (۶) قانون کنونی تجارت دفاتر تاجر عبارتند از دفتر روزنامه، دفتر کل، دفتر دارایی و دفتر کپی که این دفاتر طبق ماده (۱۱) قانون مذکور باید دارای نمره ترتیب و قیطان کشیده بوده و به امضای نماینده اداره ثبت برسد. درحالی که در متن مصوبه دفتر کل حذف شده و صورت‌های مالی سالیانه تاجر جایگزین دفتر دارایی شده و کلیه دفاتر تاجر باید صرفاً به‌صورت الکترونیک تدوین شوند.

۴. **پیش‌بینی ضمانت اجرای متناسب برای جلوگیری از تخلف از مقررات مربوط به تنظیم دفاتر:** براساس ماده (۴۷۲) مصوبه، تاجر متخلف از اجرای مواد مربوط به تنظیم الکترونیک دفاتر به حذف نام از دفتر ثبت نام تجاری و محرومیت از ثبت نام در دفتر مذکور به مدت دو سال محکوم خواهد شد. همچنین براساس ماده (۴۷۵) مصوبه مذکور «سازمان امور مالیاتی مکلف است درخصوص تاجری که دفتر روزنامه خود را مطابق این قانون تنظیم نکرده است با توجه به اطلاعات تاجر در سامانه‌های خود و تراکنش‌های مالی وی مالیات او را محاسبه نماید. در این صورت هر مبلغی که به حساب تاجر نزد بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری واریز شده است و منشأ آن در بانک‌های اطلاعاتی سازمان امور مالیاتی مشخص نیست، از نظر محاسبه مالیات، درآمد تاجر محسوب می‌شود». به این ترتیب دو ضمانت اجرای غیرکیفری مؤثر برای عدم تنظیم دفاتر پیش‌بینی شده است. این درحالی است که در قانون کنونی جزای نقدی پیش‌بینی شده است.

۵. **قابلیت استناد دفاتر تجاری در دعاوی تجاری:** یکی از مهمترین تحولات لایحه تجارت، تحول در چگونگی قابلیت استناد دفاتر تجاری است توضیح آنکه براساس ماده (۴۷۶) مصوبه کمیسیون: «چنانچه دفاتر تاجر مطابق مقررات تنظیم شده باشند، در دعاوی بین تاجر قابل استناد و در غیر این‌صورت فقط علیه صاحب آن معتبرند». همچنین براساس تبصره ماده مذکور «چنانچه درخصوص مواردی که مطابق این قانون ثبت آنها در دفاتر تجاری الزامی است دعوی در دادگاه تجارت طرح شود، چنانچه طرفین دارای دفاتر تجاری باشند، هریک از طرفین در اثبات آنچه بار اثبات آن برعهده اوست؛ صرفاً به دفاتر تجاری خود که مطابق مقررات این قانون تنظیم شده است و دفاتر تجاری طرف مقابل می‌تواند استناد کند. در صورتی که طرفین دفاتر تجاری را مطابق قانون تنظیم کرده باشند، در صورت توافق مفاد دو دفتر مطابق آن حکم صادر می‌شود. در صورت تعارض مفاد دو دفتر، چنانچه تعارض کلی باشد، مثلاً دفتر خواهان دلیل بر وجود طلب و دفتر خوانده دلیل بر فقدان طلب یا تسویه آن باشد، هر دو دفتر از اعتبار ساقط و طرفین می‌توانند به هر دلیل دیگری تمسک نمایند. در صورت تعارض مفاد دو دفتر، چنانچه تعارض جزئی باشد، مثلاً دفتر خواهان دلیل بر وجود طلب به میزان ۱۰۰ واحد و دفتر خوانده دلیل بر وجود آن به میزان ۵۰ واحد باشد، مفاد دو دفتر فقط در قدر متیقن مثبت ادعای خواهان خواهد بود و در مازاد امکان اثبات دعوا و دفاع با تمسک به هر دلیل دیگری ممکن است. چنانچه هیچ‌یک از طرفین دارای دفتر تجاری نباشند، امکان اثبات دعوا و دفاع با تمسک به هر دلیلی برای طرفین ممکن است. چنانچه صرفاً یکی از طرفین دارای دفتر مطابق مقررات این قانون باشد طرفی که فاقد دفتر است جز به اطلاعات مندرج در دفتر طرف مقابل نمی‌تواند به دلیل دیگری تمسک نماید». به این ترتیب رسیدگی به تعداد زیادی از پرونده‌های تجاری در دادگاه تجارت بسیار سهل و سریع خواهد بود.

۶. **پیش‌بینی مزایای ویژه برای تجار:** براساس مواد (۴۷۹) و (۴۸۰) مصوبه، مزایا و امتیازاتی که صرفاً تجار از آن بهره‌مند خواهند بود به این شرح است: امکان استناد به دفاتر تجارتي خود به نفع خویش، عضویت در اتاق بازرگانی و اخذ کارت بازرگانی، ثبت گروه اقتصادی با منافع مشترک، اعطای نمایندگی تجارتي یا نمایندگی توزیع، اعطای امتیاز کسب‌وکار (فرانچایز)، قبول نمایندگی از اشخاص حقوقی خارجی، اخذ امتیاز کسب‌وکار (فرانچایز) از اشخاص حقوقی خارجی و ارائه خدمات سراسری ارتباطی و فناوری اطلاعات در هریک از بخش‌های محتوا، کاربرد و زیرساخت. همچنین اشتغال به اعمال زیر منوط به ثبت نام در دفتر ثبت تجارتي است: واسپاری (لیزینگ)، انبارداری عمومی، هرگونه عملیات صرافی، بانکی و بیمه‌ای، حق‌العمر کاری، تصدی به عملیات حراجی، تصدی به هر قسم نمایشگاه عمومی، تصدی به حمل‌ونقل زمینی بین‌المللی، ریلی، هوایی و یا حمل‌ونقل دریایی به وسیله کشتی، خودروسازی، کشتی‌سازی، واگن‌سازی و هواپیماسازی و خرید و فروش یا سایر معاملات راجع به آنها و ارائه خدمات سراسری ارتباطی و فناوری اطلاعات در هریک از بخش‌های محتوا، کاربرد و زیرساخت.

۷. **پیش‌بینی ضمانت اجرای مناسب برای اشخاصی که به نام دیگران فعالیت تجارتي انجام می‌دهند:** یکی از راه‌های فرار از مالیات انجام کار تجارتي به نام دیگران است که به انحاء مختلف ممکن است صورت پذیرد. در مصوبه کمیسیون قضایی اولاً اعتبارسنجی و کسب رتبه اعتباری لازم شرط ثبت نام در دفتر ثبت تجارتي شمرده شده است، ثانیاً ضمانت اجرای مناسبی برای فعالیت به نام دیگری پیش‌بینی شده است. براساس ماده (۴۸۱) مصوبه: «چنانچه شخصی با کارت بازرگانی خود به حساب دیگری فعالیت نماید، با وی در پرداخت دیون، مالیات و عوارض مربوط مسئولیت تضامنی دارد و هر دو به محرومیت از عضویت در اتاق بازرگانی و اخذ کارت بازرگانی به مدت دو سال محکوم خواهند شد. همچنین است اگر شخصی با اخذ وکالت از دارنده کارت بازرگانی یا با توسل به عناوین دیگر به حساب خود از این کارت استفاده نماید. این حکم در خصوص شخصی که با اخذ وکالت از تاجر یا با عناوین دیگر به حساب خود و به نام تاجر به یکی از اعمال موضوع ماده (۴۸۰) اشتغال داشته باشد نیز مجری است. سازمان ثبت اسناد و املاک مکلف است نسخه‌ای از هر نوع وکالت در خصوص کارت بازرگانی را به سازمان امور مالیاتی و اتاق بازرگانی مربوط ارسال کند.»

۸. **تشکیل دادگاه‌های تجارت:** یکی از مهمترین نوآوری‌های مصوبه کمیسیون قضایی و حقوقی، تشکیل دادگاه تجارت با صلاحیت ذاتی مشخص است. رسیدگی به امور و دعاوی زیر صرفاً در صلاحیت دادگاه تجارت قرار گرفته است:

۱. دعاوی بین تجار مگر آنکه در صلاحیت سایر مراجع اختصاصی باشد.

۲. دعاوی مربوط به تشکیل، اداره، ادغام، تجزیه، تبدیل، انحلال و تصفیه شرکت‌های تجارتي و اختلافات بین شرکاء و یا سهامداران با شرکت و اختلافات بین شرکاء و یا سهامداران با یکدیگر در خصوص شرکت در صورتی که شرکت نام خود را در دفتر ثبت تجارتي ثبت کرده باشد.

۳. کلیه امور و دعاوی مربوط به داوری از قبیل تعیین داور، ابطال و اجرای رأی داوری، در صورتی که رسیدگی به اصل دعوا در صلاحیت دادگاه تجارت باشد.

۴. کلیه امور و دعاوی مربوط به داوری‌های تجاری بین‌المللی

۵. ورشکستگی تاجر و دعاوی مرتبط با آن

۶. شناسایی و اجرای احکام دادگاه‌ها و مراجع داوری خارجی و اسناد خارجی علیه تاجر، مطابق مقررات مربوط.

۹. **تقسیم هزینه دادرسی:** یکی از نوآوری‌های مصوبه کمیسیون تقسیط هزینه دادرسی برای تجار است. براساس ماده ۴۸۷ مصوبه کمیسیون، «در دعاوی مالی موضوع صلاحیت دادگاه تجارت که هزینه دادرسی آن از پانصد میلیون ریال بیشتر است،

در خصوص مبلغ مزاد خواهان می‌تواند با پرداخت ده درصد آن تقسیط باقیمانده هزینه دادرسی را حداکثر به مدت هجده ماه از دادگاه درخواست کند. در این صورت، دادگاه قرار پرداخت اقساطی هزینه دادرسی را مطابق با استمهال درخواست شده و در قبال اخذ تأمین مناسب و تعیین مهلت برای تودیع تأمین صادر می‌نماید. این قرار قطعی است. در صورت عدم تودیع تأمین مناسب ظرف مهلت مقرر در قرار، برای پرداخت مابقی هزینه دادرسی اخطار رفع نقص صادر می‌شود. در صورت تأخیر بیش از ۳ ماه در پرداخت هر قسط با دستور دادگاه، مطابق قانون اجرای احکام مدنی باقیمانده هزینه دادرسی از محل تأمین وصول می‌شود. این حکم در خصوص دعاوی طاری نیز مجرا است. چنانچه حکم قطعی له خواهان صادر شود و برخی از اقساط وصول نشده باشد مابقی هزینه دادرسی از محل اموال محکوم‌علیه وصول می‌شود، حتی اگر موعد اقساط فرا نرسیده باشد.»

نتیجه‌گیری

نظر به اهمیت کتاب سوم لایحه تجارت و نوآوری‌های مهم آن و نیز نقش زیادی که تصویب این لایحه در بهبود و ارتقای مقررات تجارت و ایجاد شفافیت در فعالیت‌های تجاری و حمایت از تجار دارد پیشنهاد می‌شود مصوبه کمیسیون حقوقی و قضایی عیناً به تصویب برسد.

